

Páll V. Bjarnason
Helga Maureen Gylfadóttir

Húsakönnun

Austurstræti – Lækjargata – Skólabrú – Pósthússtræti

Reykjavík 2004

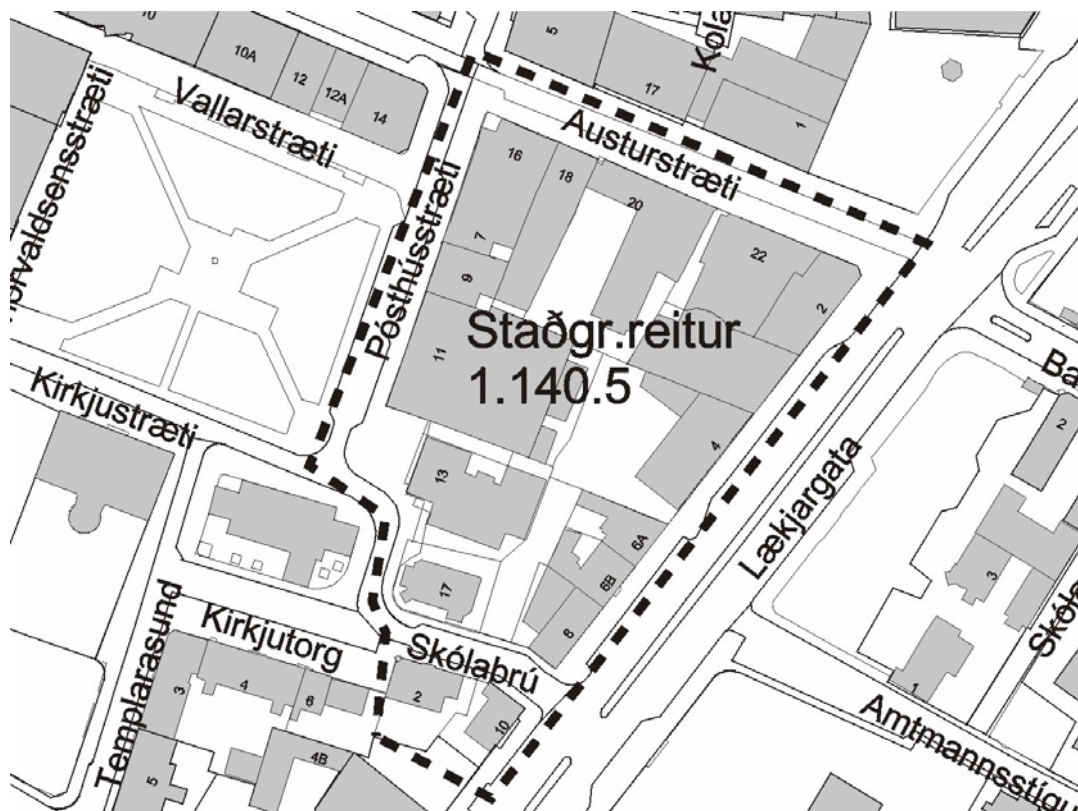
Minjasafn Reykjavíkur
Skýrsla nr 107

Húsakönnun

Austurstræti – Lækjargata – Skólabrú – Pósthússtræti

Páll V. Bjarnason, arkitekt

Helga Maureen Gylfadóttir, sagnfræðingur

Reykjavík 2004

Minjasafn Reykjavíkur
Skýrsla nr 107

Unnið að beiðni Skipulagsfulltrúa Reykjavíkur
vegna deiliskipulagsvinnu.

Ljósmyndir: Helga Maureen Gylfadóttir, Minjasafni Reykjavíkur.

Kort: Björn Ingi Edvardsson, Skipulags- og byggingasviði Reykjavíkur.

© Árbæjarsafn Páll V. Bjarnason arkitekt,
deildarstjóri húsadeildar Minjasafns Reykjavíkur og
Helga Maureen Gylfadóttir sagnfræðingur.

Minjasafn Reykjavíkur – Árbæjarsafn
Skýrsla nr 107
Reykjavík 2004
Öll réttindi áskilin.

Efnisyfirlit

1. Húsakönnun.

Formáli.....	4
Byggingarsaga.....	5
Varðveislumat.....	12

2. Húsaskrá.

Uppdráttur Húsverndarskrár Reykjavíkur.....	15
Austurstræti 16.....	16
Austurstræti 18.....	17
Austurstræti 20.....	18
Austurstræti 22.....	19
Lækjargata 2.....	20
Lækjargata 2a.....	21
Lækjargata 4.....	22
Lækjargata 6a.....	23
Lækjargata 6b.....	24
Lækjargata 8.....	25
Lækjargata 10.....	26
Pósthússtræti 9.....	27
Pósthússtræti 11.....	28
Pósthússtræti 13-15.....	29
Skólabrú 1.....	30
Skólabrú 2.....	31
Heimildaskrá.....	32

Formáli

Hér fer á eftir könnun byggðar á staðgreinireit **1.140.5** og tveimur húsum í staðgreinireit **1.141.2** í Reykjavík, en þeir afmarkast af Austurstræti, Lækjargötu, Skólabrú og Pósthússtræti. Húsakönnunin er unnin að beiðni Skipulags- og byggingarsviðs Reykjavíkur í samræmi við skipulagslög vegna gerðar deiliskipulags á svæðinu. Þessir reitir eru innan þess svæðis sem varðveisluskrá Reykjavíkur nær til, en það er svæðið innan Hringbrautar/ Snorrabrautar.

Húsin á reitnum eru frá ýmsum tímum, en elsta húsið á svæðinu var byggt árið 1801 og það nýjasta árið 2000. Ekki er um að ræða tæmandi sögulega úttekt á viðkomandi svæði, en þó er skoðað hvaða hús hafa verið byggð á svæðinu í gegnum árin og þau metin sem enn standa. Sú rannsókn er nauðsynleg til að átta sig á samhengi byggðarinnar og þróun svæðisins.

Við mat á varðveislugildi húsa hefur verið beitt svokallaðri SAVE-aðferð (Survey in Architectural Value in the Environment) sem gerð er grein fyrir í ritinu *Leiðbeiningar um gerð bæja- og húsakannana*, útgefna af Húsafriðunarnefnd ríkisins 1996. Þar er höfð til hliðsjónar dönsk SAVE-aðferð, þar sem lagt er mat á fjóra þætti; *byggingarlist, menningarsögulegt gildi, umhverfisgildi og upprunalega gerð*.

Varðveislugildi húsa byggist síðan á innbyrðis mati á vægi hvers þáttar og vega þar þyngst gildi byggingarlistar, menningarsögu og umhverfis. Einnig er stuðst við Húsverndarskrá Reykjavíkur, sem gefin var út sem þemahefti með Aðalskipulagi Reykjavíkur 1996–2016, *Húsvernd í Reykjavík, svæðið innan Snorrabrautar/ Hringbrautar*. Þar sem húsverndarskráin er ekki að öllu leyti byggð á rannsóknum heldur á fyrirbyggjandi gögnum og úttekt byggðarinnar á staðnum, getur verið nauðsynlegt að gera breytingar eftir nákvæmari húsakönnun.

27. febrúar 2004,

Páll V. Bjarnason arkitekt,
deildarstjóri húsadeildar
Minjasafns Reykjavíkur - Árbæjarsafns.

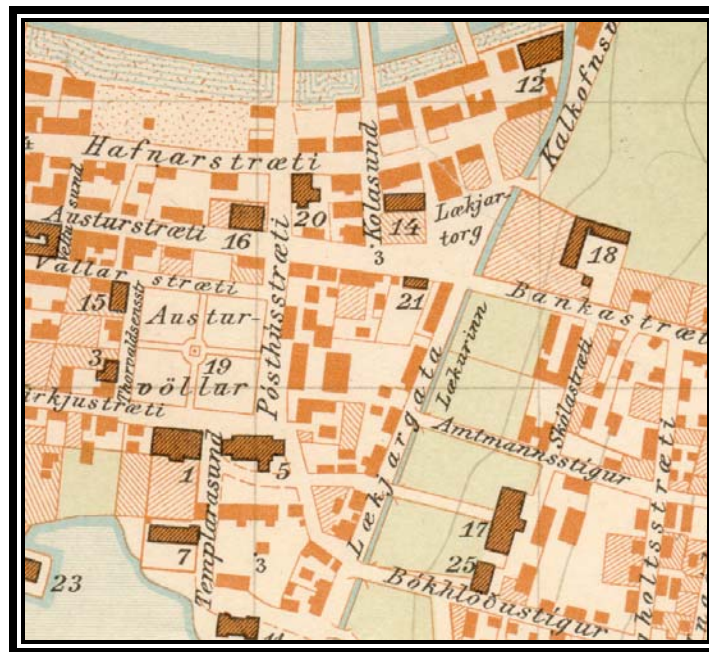
Byggingarsaga

Hér fer á eftir byggingarsöguleg úttekt í miðborg Reykjavíkur á staðgreinireit 1.140.5 og tveimur húsum á staðgreinireit 1.141.2.

Staðsetning

Hér verður fjallað um það svæði sem í daglegu tali er kallað Kvosin og er elsti hluti borgarinnar. Einnig nefnist kjarni þessa svæðis Miðbærinn, en á síðustu árum hefur hann stækkað og nær nú langt út fyrir Kvosina. Orðið kvos þýðir dalverpi eða þröngur bolli í landslagi og í Reykjavík hefur orðið verið notað um svæðið milli Landakotsholts og Skólavörðuholts. Að norðan nær Kvosin að höfninni en að Tjörninni að sunnan. Þeir höfundar sem fjallað hafa um þetta svæði í gegnum tíðina nota jöfnum höndum heitin Kvosin og Miðbærinn.

Reiturinn, sem hér um ræðir, afmarkast af Austurstræti, Lækjargötu, Skólalátt og Pósthússtræti, en þetta svæði tilheyrir Kvosinni.

Kort frá 1902 af svæðinu.¹

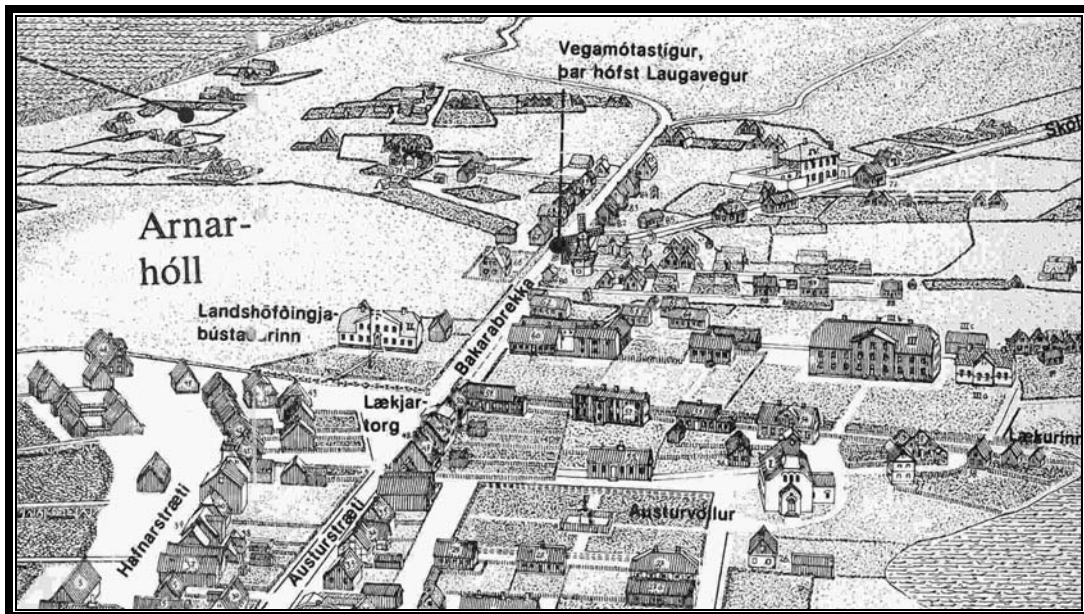
Húsagerð og aldur

Í þessari húsakönnun er fjallað um 16 hús og eru átta þeirra steinsteypt en fimm úr timburbindingi. Eitt húsið er stökkverkshús úr timbri, Austurstræti 20, annað bolhúsgerðar úr furustökkum, Austurstræti 22. Einnig er eitt hús hlaðið úr steini,

¹ Kort af Reykjavík 1902, Landmælingadeild herforingjaráðsins í Kaupmannahöfn. Varðveitt á Árbæjarsafni.

Lækjargata 10. Sjö húsanna eru einlyft að upphaflegri gerð en þrjú tvílyft. Eitt er þrílyft, tvö eru fjórlyft, tvö eru fimmlyft og eitt sex hæðir.

Elsta húsið á reitnum er Austurstræti 22 sem var byggt á árunum 1801-1802. Næstelsta húsið er frá svipuðum tíma en það er Austurstræti 20 sem var byggt árið 1805. Þrjú húsanna eru byggð á árunum 1852-1877, fimm þeirra á árunum 1907-1916 og eitt árið 1930. Yngsta húsið í þessari könnun, Lækjargata 2a, var byggt árið 2000.

Teikning af svæðinu eftir Niels Aage-Edwin frá 1876.²

Breytingar

Hér er um að ræða talsvert gömul hús og hefur þeim því verið breytt mikið í árána rás. Helst hefur verið byggt við húsinn, þau hækkuð eða kvistir sett á þök. Í flestum tilfellum hefur húsunum verið vel við haldið og í sumum tilfellum reynt að halda upprunalegu útliti þeirra.

Höfundar

Ekki er vitað um höfunda fjögurra húsanna. Öðru máli gegnir um hin tíu. Bræðurnir Jónas og Magnús Guðbrandssynir steinsmiðir eru höfundar að húsinu að Lækjargötu 10. Það er eitt elsta íbúðarhús úr hlöðnu grágrýti í borginni en grjótið var fengið úr Skólavörðuholti og kalkið til bindingar úr Esjunni. Guðjón Samúelsson og Gísli Halldórsson teiknuðu tvö hús hvor en Guðni Pálsson, Einar Erlendsson og Rögnvaldur Ólafsson sitt húsið hver. Ormar Þór Guðmundsson og Örnólfur Hall teiknuðu eitt hús svo og Guðmundur Kr. Guðmundsson og Ólafur Sigurðsson. Magnús Th. S. Blöndahl er höfundur að Lækjargötu 6a og 6b.

² Trausti Valsson: **Reykjavík, Vaxtarbroddur**, bls. 24-25.

Saga reitsins

Saga Kvosarinnar er nátengd sögu verslunar og stjórnsýslu í Reykjavík. Þar stóðu fyrstu verslunarhús hins nýja kaupstaðar árið 1786. Á þessu svæði voru fyrstu opinberu stofnanir og embættin staðsett, t.d. Landsyfirrættur og Prestaskólinn. Þar bjuggu embættismenn, svo sem prestar, biskupar og kennarar við Menntaskólann og Prestaskólann. Kaupmenn settust ekki að í hverfinu að neinu ráði fyrr en síðar. Í hópi fyrstu eigenda þeirra húsa sem hér eru til umfjöllunar má meðal annars finna dómara í Landsyfirrætti, dómkirkjuprest, lækna, kaupmann, sýslumann Gullbringu- og Kjósarsýslu og glímukappa (Jóhannes Jósefsson eiganda Pósthússtrætis 11, Hótel Borg).

Í Kvosinni eru margar merkustu söguminjar borgarinnar og má þar lesa sögu Reykjavíkur í húsum. Þar eru hús frá elstu tíð og önnur sem minna á nýjungar í byggingarlist á sínum tíma.

Hluti þeirrar byggðar sem hér er til umfjöllunar er afar gömul. Austurstræti er þriðja gatan sem byggist í Reykjavík, á eftir Aðalstræti og Hafnarstræti. Fyrir endanum á Austurstræti var byggð fyrsta brúin yfir Lækinn árið 1828 og hafði sú framkvæmd mikil áhrif á framtíðargatnakerfi Reykjavíkur. Með tilkomu brúarinnar urðu Bankastræti/Laugavegur og Austurstræti með mikilvægustu götum bæjarins.

Elsta húsið sem hér er kannað er eins og áður segir Austurstræti 22 byggt á árunum 1801-1802. Húsið var upphaflega bústaður stiftamtmanns en þjónaði einnig Landsyfirrætti í rúma hálfa öld. Síðar var prestaskólinn þar til húsa í rúm 40 ár. Húsið kom talsvert við sögu þegar Jörundur nokkur hundadagakonungur réði ríkjum en hann handtók einmitt Trampe greifa í húsinu árið 1809. Mjög var vandað til hússins á sínum tíma og enn má sjá gamalt eldstæði í húsinu. Þó svo að húsinu hafi talsvert verið breytt í tímans rás má enn sjá lögun gamla hússins.

Austurstræti 20 er næstelsta húsið á svæðinu. Það er að stofni til frá 1805. Það var jafnan kallað Svenska húsið og mun það hafa komið af því að húsið var flutt hingað tilhöggvið frá Svíþjóð. Húsið var reist sem embættisbústaður fyrir sýslumann Gullbringu- og Kjósarsýslu. Vestan við húsið var hið svonefnda Bökunarhús. Það byggði O.P.Chr. Möller kaupmaður og hafði fyrstur manna brauðbakstur fyrir almenning. Þessi tvö hús voru sameinuð árið 1833. Árni Thorsteinsson (1828-1907) landfógeti bjó í húsinu frá 1861 og fjölskylda hans fram til ársins 1931. Við húsið er afar fallegur garður, sem fjölskylda Árna ræktaði af mikilli kostgæfni, en Árni var einmitt einn af hvatamönnum að stofnun Hins íslenska garðyrkjufélags árið 1885. Það félag heitir í dag Garðyrkjufélag Íslands.

Húsaröðin á horni Lækjargötu og Austurstrætis ; Lækjargata 2, Austurstræti 20 og 22 er ein elsta varðveitta götummynd borgarinnar og eitt helsta kennileiti í borginni um langan aldur. Húsaröðin vestan við Lækjargötu tengist götummynd austan götunnar. Þar eru friðuð hús sem mörg eru með merkustu byggingum borgarinnar, Stjórnarráðið, Bernhöftstorfan, Menntaskólinn og Íþaka.

Í þessari húsakönnun eru tvö hús sunnan Skólalbrúar einnig skoðuð; Lækjargata 10 sem er friðuð hús og Skólalbrú 2. Skólalbrú heitir eftir brúnni sem brúaði Lækinn fyrir framan Menntaskólann í Reykjavík og var leið inn í Kvosina að Austurvelli. Húsin sitt hvoru megin við götuna eru í sterkum tengslum við umhverfið og er því rétt að líta á þau hús í samhengi við byggð á reitnum. Húsin Lækjargata 8 og 10 eru í góðu samræmi við

húsin sunnan og austan Dómkirkju. Þau skyggja ekki á kirkjuna horft frá Lækjargötu og hafa mikið gildi fyrir umhverfi hennar og Skólalabúar. Húsið að Lækjargötu 8 var byggt árið 1870 og var eitt fyrsta hús í Reykjavík sem reist var með kvisti og herra undir þaki en áður hafði tíðkast.

Það sem ber einna hæst í sögu Kvosarinnar er stórbruni sem þar kom upp þann 25. apríl árið 1915. Það var klukkan þrjú um nóttina sem eldur kom upp í Hótel Reykjavík sem stóð við Austurstræti. Örskammri stundu síðar stóð húsið í björtu báli. Eldurinn breiddist fljótt út og innan klukkutíma stóðu fimm hús í ljósum logum. Fyrsti náði eldurinn að breiðast út til næsta húss, Austurstrætis 14 og því næst í Austurstræti 10. Þegar þessi hús voru orðin alelda var engum vörnum komið við húsin handan Austurstrætis og kviknaði þá í húsum númer 11 og 9. Því næst kviknaði í Landsbankanum og einnig breiddist eldurinn út til húsa númer 10 og 12 í Hafnarstræti og síðan í númer 8. Síðasta húsið sem eldurinn náði að festa klærnar í var Austurstræti 16 og brann það hús til grunna. Í eldsvoðanum brunnu 10 hús til grunna sem og nokkrir skúrar. Einnig skemmdust Ingólfs-hvoll, Hafnarstræti 14, og Pósthúsið talsvert. Tveir menn létu lífið í eldsvoðanum.³

Eftir brunann voru settar strangar reglur um byggingu húsa, sem meðal annars bönnuðu samfelldar timburhúsaraðir eins og áður höfðu tíðkast í miðbæ Reykjavíkur. Bygging timburhúsa var að verulegu leyti hætt í Reykjavík eftir brunann en við tóku hús úr járnbentri steinsteypu. Bygging Austurstrætis 16 var upphafið að þeirri steinsteypuöld í Reykjavík sem fylgdi í kjölfar þessa stórbruna.

Húsaröðin Lækjargata 2, Austurstræti 22 og 20 séð frá Arnarhóli um 1882.
Ljós. Sigús Eymundsson. Þjms. SEY 406.

³ Guðmundur Karlsson: **Í björtu báli**, bls. 195-197.

Húsin að Lækjargötu 2 og Austurstræti 20 og 22 snúa að Lækjartorgi en torginu var formlega gefið nafn árið 1848. Torgið hefur lengi gegnt mikilvægu hlutverki í bæjarlífinu. Snemma á 19. öld var ákveðið að hafa opið svæði vestan Lækjar andspænis Stjórnarráðshúsinu. Það var almennur siður að bændur tjölduðu bæði á Lækjartorgi og Austurvelli þegar þeir heimsóttu höfuðstaðinn. Í gegnum tíðina hafa verið haldnir fjöldamargir fundir á torginu og var fyrsti útifundurinn haldinn árið 1909 til að mótmæla brottvikningu Tryggva Gunnarssonar úr bankastjórástarfi við Landsbankann. Einnig hefur Hjálpræðisherinn verið ötull við að halda útisamkomur á torginu.

Á torginu var settur upp fyrsti almenningssímaklefi í Reykjavík sem og klukka ein mikil með auglýsingum. Í tilefni af konungskomunni árið 1907 var settur upp áttstrendur söluturn, sem stendur nú í Mæðragarðinum við Lækjargötu.

Kvosin séð frá Arnarhóli um 1931.
Ljós. Magnús Ólafsson. Ljms. MAÓ 1602.

Nafngiftir gatnanna

Nafngiftir gatnanna sem hér um ræðir eiga rætur sínar að rekja víða.

Austurstræti

Austurstræti var upphaflega stígur sem lá frá Aðalstræti að Læknum og myndaðist upp úr 1800. Stígurinn var í fyrstu aðkomuleið fyrir húsin við Hafnarstræti. Í fyrstu var gatan kölluð *Tværgaden* en hún var líka nefnd *Langefortov* eða *Langastétt* eftir að gerð var steinstétt eftir götunni árið 1820 og lögð renna eða ræsi eftir henni allri. Árið 1848 var henni formlega gefið nafnið Austurstræti og er þá miðað við afstöðu hennar til Aðalstrætis.

Fyrsta hús við götuna var reist árið 1800 en það var rífið árið 1887. Þetta hús stóð á núverandi lóð Austurstrætis 4 og var verslunar- og veitingahús. Árið 1801 reis fyrsta

íbúðarhúsið við götuna. Þetta var Austurstræti 22 sem enn stendur og er því elsta hús við Austurstræti. Í þessu húsi var íbúð og skrifstofa stiftamtmannsins frá 1805 til 1820. Á næstu árum fjölgaði húsum við Austurstræti. Annað elsta hús við götuna sem enn stendur er Austurstræti 20 en það var byggt árið 1805.

Samkvæmt uppdrætti frá 1876 má sjá að Austurstræti var fullbyggt að sunnanverðu en aðeins eitt hús stóð að norðanverðu. Þá var búið að byggja brúna yfir Lækinn, en hún var byggð árið 1866, og tengir Bakarabrekku (Bankastræti) við Austurstræti. Fyrsta stóra húsið sem byggt var norðan við götuna var hús Landsbankans, Austurstræti 11, árið 1899. Veruleg uppbygging var í Austurstræti á fyrstu áratugum 20. aldar. Miðbæjarbruninn árið 1915 skildi eftir stórt skarð í byggðinni við Austurstræti. Margar af lóðunum þar sem húsin brunnu stóðu óbyggðar í nokkur ár en þegar uppbygging hófst að nýju var steinsteypuöldin gengin í garð. Stórhýsi á borð við Austurstræti 16 tóku nú að rísa.

Austurstræti var að öllum líkindum fyrsta gata á Íslandi sem var malbikuð en það var árið 1912. Austurhluta götunnar var breytt í göngugötu árið 1974 en í dag (2004) er hún opin fyrir bílaumferð.

Við Austurstræti er hægt að sjá flesta byggingarstíla og byggingaraðferðir sem þekkt hafa á Íslandi. Þar er að finna lágreist timburhús frá fyrstu áratugum kaupstaðarins sem og stærri timburhús frá seinasta skeiði timburhúsa 20. aldar. Einnig er að finna hlaðin steinhús, sem byggð voru þegar tilraunir voru gerðar til að finna endingabetri byggingar-aðferðir og efni. Hús frá upphafi steinsteypualdarinnar með skreytingum og lágmyndum standa hlið við hlið nútímalegra steinsteyptra húsa með gler- og málmveggjum.

Lækjargata

Lækjargata dregur nafn sitt af Læknum sem rann úr Tjörninni til norðurs í sjó fram. Samþykkt var á borgarafundi árið 1839 að ljúka við veg til suðurs frá Austurstræti að Skálholtsbrú, sem var yfir lækinn á móts við þann stað þar sem Bókhöfðustígur er nú. Árið 1848 er þeim vegarspotta, sem þá er kominn, gefið nafnið Lækjargata. Læknum var lokað árið 1911 og hurfu þá þær brýr sem áður höfðu prýtt götuna. Þessari götu hefur einna mest verið breytt í Reykjavík en húsakostur hefur þó haldist þar betur en víðast hvar annars staðar.

Húsin vestan megin við götuna eru hér til umfjöllunnar. Elsta húsið er Lækjargata 2, reist 1852. Lóðin er sögufræg að því leyti að þetta er fyrsta lóðin í Reykjavík sem var seld. Miðað við upprunalegt gildi krónunnar kostaði hver feralin 30 aura en lóðin var 20x20 álnir og kostaði samtals 60 ríkisdali. Húsið er líklega fyrsta hornhúsið sem reist var í Reykjavík. Sigfús Eymundsson ljósmyndari eignaðist húsið 1871 og byggði ofan á það. Húsið var kallað Eymundsenshús og hélst sú nafngift lengi. Annað hús sem einnig var byggt árið 1852 var Lækjargata 4. Það var eitt fyrsta tvílyfta hús í Reykjavík. Húsið var flutt í Árbæjarsafn árið 1988 og opnað almenningi árið 1997. Lækjargata var um tíma kölluð *Heilagsandastræti* því að í Lækjargötu 4 bjó biskupinn og í Lækjargötu 2 dómkirkjupresturinn.

Lækjargata byggðist enn lengra í suður á síðasta hluta 19. aldar. Húsið að Lækjargötu 8 var byggt árið 1870 og var það eitt af fyrstu húsum bæjarins með kvisti. Það þótti einnig nýstárlegt fyrir þær sakir að það var ekki samhverft um húsmiðjuna. Árið

1877 var reist steinhlaðið hús við Lækjargötu 10. Það var reist þar sem áður stóð torfbærinn Lækjarkot og stendur það enn með því nafni. Í bland við gömlu timburhúsabyggðina og steinhúsið í götunni standa stórhýsi úr steinsteypu. Nýjasta húsið í götunni var byggt árið 2000 og er númer 2a við götuna.

Pósthússtræti

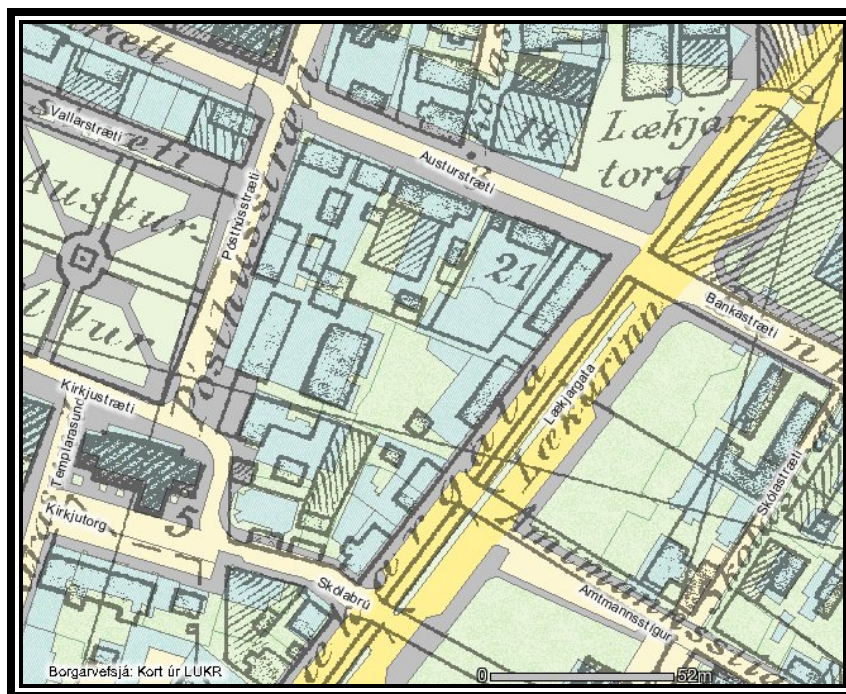
Á korti frá 1801 var teiknaður stígur á milli Dómkirkjunnar og Austurstrætis og mun það vera upphafið að Pósthússtræti. Gatan var nefnd eftir fyrsta pósthúsi Reykjavíkur sem stóð þar sem Hótel Borg stendur nú. Næsta pósthús stóð einnig við götuna, Pósthússtræti 3, og hið þriðja var reist á horni Pósthússtrætis og Austurstrætis.

Elsta hús við götuna er Pósthússtræti 3 byggt 1882. Það var fyrsti eiginlegi barnaskóli Reykjavíkur. Glæsilegt húsnæði Eimskipafélgasins var reist að Pósthússtræti 2 árið 1919 og árið 1930 var Hótel Borg byggt að Pósthússtræti 11. Fleiri stórhýsi setja svip sinn á Pósthússtræti en teljast þau þó til Austurstrætis.

Skólabrú

Skólabrú var nafn á brú sem var yfir Lækinn fyrir framan Menntaskólanum í Reykjavík. Brúin var byggð um 1846 og gekk stígur um brúna frá Menntaskólanum að Dómkirkjunni. Stígurinn fékk því nafnið Skólabrú, líkt og brúin. Gata þessi er einhver sú stýsta í Reykjavík og nær aðeins frá Lækjargötu að Kirkjutorgi.

Einungis tvö hús standa við götuna, timburhús frá 1907 og steinsteipt íbúðarhús frá 1912.

Samanburður á kortum af svæðinu frá 1902 og 2003.⁴

⁴ <http://eldey2.bv.rvk.is/website/bvs/bvs.html>

Varðveislumat

Við mat á varðveislugildi byggðar er beitt svokallaðri SAVE-aðferð (Survey in Architectural Value in the Environment) sem gerð er grein fyrir í ritinu *Leiðbeiningar um gerð bæja- og húsakannana*, útgefnu af Húsafriðunarnefnd ríkisins 1996. Þar er höfð til hliðsjónar dönsk SAVE-aðferð, þar sem lagt er mat á fjóra þætti; *byggingarlist, menningarsögulegt gildi, umhverfisgildi og upprunalega gerð*.

Varðveislugildi húsa byggist síðan á innbyrðis mati á vægi hvers þáttar og vega þar þyngst gildi byggingarlistar, menningarsögu og umhverfis. Einnig er stuðst við Húsverndarskrá Reykjavíkur sem gefin var út sem þemahefti með Aðalskipulagi Reykjavíkur 1996 – 2016, *Húsvernd í Reykjavík, svæðið innan Snorrabrautar/Hringbrautar*.

Til umfjöllunar er staðgreinireitur **1.140.5.** og tvö hús á reit **1.141.2.**

Á svæðinu er blönduð byggð atvinnu- og íbúðarhúsnæðis og er það fyrir þær sakir mjög dæmigert fyrir þéttbýlismyndun á landinu, þar sem svæði hafa byggst upp samkvæmt aðstæðum og þörfum samfélagsins, en ekki endilega samkvæmt skipulagi. Þó er nokkuð eðlileg þróun sýnileg frá upphafi byggðar á svæðinu og fram á þennan dag.

Heildarniðurstöður þessarar skýrslu liggja í því að varðveita beri eins og hægt er byggðina á reitnum en þar er að finna það sem nú er með elstu byggð í Reykjavík. Austurstræti er þriðja gatan sem byggist í Reykjavík, á eftir Aðalstræti og Hafnarstræti. Enn stendur við Austurstræti fyrsta húsið sem reist var við götuna, Austurstræti 22, sem var reist fyrir Landsyfirrétt 1801.

Á reitnum eru fjögur friðuð hús, þar af eru tvö friðuð vegna aldurs skv. lögum um húsafriðun og eru meðal elstu húsa í borginni, Austurstræti 20, byggt 1801 og 22, byggt 1805. Þau eru bæði friðuð skv. ákvæðum laga um húsafriðun nr. 106/2001. Lagt er til að fjögur hús á svæðinu verði friðuð og eru þau merkt með rauðum lit á húsverndarkorti Reykjavíkur. Þetta eru húsin Lækjargata nr. 2 og 8 og Skólabrú nr. 1 og 2.

Götumynd Lækjargötu tók að myndast upp úr miðri 19. öld og húsin á horni Lækjargötu og Austurstrætis; Lækjargata 2, Austurstræti 20 og 22 er ein elsta varðveitta götumynd borgarinnar og eitt helsta kennileiti í borginni um langan aldur. Í Lækjargötu 2 bjó og starfaði Sigfús Eymundsson, ljósmyndari, sem var helsti íslenski ljósmyndarinn á 19. öld.

Öll eiga húsin á svæðinu sér merka sögu. Þar hafa búið og starfað þekktir einstaklingar og þar hafa einnig verið til húsa helstu embætti landsins á sínum tíma. Byggðin er því mjög merk út frá menningarsögulegu sjónarhorni. Trjágarður sunnan við Austurstræti 20 er einn elsti trjágarður í borginni.

Húsaröðin vestan við Lækjargötu tengist götumynd austan götunnar þar sem eru friðuð hús sem mörg eru með merkustu byggingum borgarinnar, s.s. Stjórnarráðið, Bernhöftstorfa, Menntaskólinn og Ípaka. Skólabrú er eins og heiti götunnar bendir til þar sem áður var brú á Læknum, og leið inn í Kvosina að Austurvelli. Húsin sitt hvoru megin við götuna eru í sterkum tengslum við umhverfið. Það er því rétt að líta á hús sunnan Skólabrúar; Lækjargötu 10 sem er friðað hús, og Skólabrúar 2 og húsa við Kirkjutorg í samhengi við byggð á reitnum.

HÚSVERNDARSKRÁ REYKJAVÍKUR.

Varðveislumat húsa á svæðinu.

BLÁR FLOKKUR: Hús sem nú þegar hafa verið friðuð.

- Austurstræti 16.** Húsið friðað af menntamálaráðherra 19. apríl 1991 og tekur friðunin til ytra borðs, innréttinga í apóteki og stigaganga að sunnan.
- Austurstræti 20.** Húsið friðað 1. janúar 1990 samkvæmt aldursákvæði 1. mgr. 36. gr. þjóðminjalaga nr. 88/1989.
- Austurstræti 22.** Húsið friðað 1. janúar 1990 samkvæmt aldursákvæði 1. mgr. 36. gr. þjóðminjalaga nr. 88/1989.
- Lækjargata 10.** Húsið var friðað af menntamálaráðherra árið 1991, skv. Þjóðminjalögum 1989. Friðunin var þinglýst sama ár. Húsið myndar ásamt Lækjargötu 8 umgjörð um Skólalabru gagnvart Lækjargötu.
- Pósthússtræti 11.** Byggingarár: 1930. Hótelid hefur verið gert upp að innan, ytra útliti hefur lítt verið breytt. Hluti af mikilvægri götumynd, ásamt Austurstræti 16, sem þegar er friðað.

RAUÐUR FLOKKUR: Hús sem huga ber að friðun á.

- Lækjargata 2.** Byggingarár: 1852. Gamalt timburhús með sögulegt gildi, fyrsta húsið sem byggt er sem hornhús. Húsinu hefur verið breytt í tímans rás, en viðleitni hefur gætt til að virða stílgerð þess. Húsið myndar heild með húsunum Austurstræti 18-20, sem njóta friðunar.
- Lækjargata 8.** Byggingarár: 1870. Myndar ásamt Lækjargötu 10 umgjörð um Skólalabru gagnvart Lækjargötu. Húsinu hefur verið breytt í tímans rás, núverandi útlit þess er til lýta. Mikilvægt hús vegna aldurs síns og samhengis.
- Skólalabru 1.** Byggingarár: 1907. Mikilvægur hluti af umgjörð Dómkirkjunnar og þyrpingu eldri húsa við Skólalabru.
- Skólalabru 2.** Byggingarár: 1912. Eitt fyrsta íbúðarhúsið úr steypu frá hendi Rögnvaldar Á. Ólafssonar, ásamt Sóleyjargötu 1, sem er friðað. Stílgerð þess (sveigðir gaflar) hafði mótandi áhrif á útlit steinsteyptra íbúðarhúsa. Hluti af heillegri þyrpingu eldri húsa.

Lagt er til að þessi hús verði friðuð.

DÖKKGULUR FLOKKUR: Verndun götumynda, húsaraða og húsa með umhverfislegt gildi.

- Lækjargata 6a-6b.** Húsin mynda sjónræna tengingu milli Lækjargötu 4 og 8. Húsin hafa verið gerð upp að utan að mestu leyti.

HÚSVERNDARASKRÁ REYKJAVÍKUR

- Friðaðar byggingar
- Tillögur að friðun bygginga
- Verndun götummynda
- Verndun 20.aldar bygginga
- Byggingar byggðar fyrir 1918
- Verndun svæðis
- Verndun byggðamynsturs

Húsaskrá Reykjavíkur

Austurstræti – Lækjargata – Skólabrú – Pósthússtræti

Fyrsti eigandi Nathan og Olsen
kaupmenn

Hönnun Guðjón Samúelsson
arkitekt

Upphafleg notkun
Banki

Upphafleg gerð

Tegund Steinsteyp
Klæðning sementslétt
Þakgerð Brotþak(mansard)
Þakklæðning Hellur
Undirstöður

Útlit

Fjórlyft
Kjallari
Turn
Kvistir
Ris

Helstu breytingar

1930 Nýr kjallari
1941 Viðbygging
1954 Ný klæðning/ þak
1956 Gluggabreyting

Hönnuðir breytinga

Sigurður Guðmundsson arkitekt

Saga

Fyrsta hús á lóðinni var reist árið 1831 en það brann árið 1915. Fyrirtæki Nathans og Olsens eignaðist lóðina árið 1916 og hóf byggingu núverandi húss. Guðjón Samúelsson, síðar Húsameistari ríkisins, gerði uppdrætti að húsinu. Þetta var frumraun Guðjóns í hönnun stórhýsis. Húsið var fullgert árið 1918. Við byggingu hússins voru reyndar nýjar tæknilegar aðferðir og mikið vandað til innréttinga. Á stigunum er marmari og upp með honum höggmyndir eftir Guðmund Einarsson frá Miðdal, sem sýna myndir af mönnum sem mikil áhrif höfðu á verslunarsögu landsins. Þegar Reykjavíkurapótek flutti í húsið árið 1930 voru flutt í húsið tvö eirlíkneski eftir Thorvaldsen sem áður stóðu á þaki gamla apóteksins við Thorvaldsensstræti 6.

Í upphafi var Landsbankinn með afgreiðslu sína í húsinu á meðan gert var við hús bankans eftir brunann 1915. Frá árunum 1924 til 1929 var veitingastofa Rosenbergs í húsinu og árið 1930 flutti Reykjavíkurapótek í húsið. Apótekið var í húsinu til ársins 1999. Bæjar- og borgarskrifstofur voru í húsinu frá 1929 og þar til Ráðhúsið var tekið í notkun. Frímúrarareglan hafði samkomusal í húsinu og enn má sjá merki þeirra á einum af kvistum hússins.

Þegar apótekið flutti inn í húsið var það allmikið endurbætt. Sigurður Guðmundsson arkitekt teiknaði innréttingar í apótekið og eru þær friðaðar. Árið 1999 hófst veitingarekstur í húsinu að nýju og voru þá innréttingarnar teknar niður og settar í geymslu. Ásmundur Sveinsson myndhöggvari skar út myndir á útidyrhúð aðalinngangs. Þær eru sex talsins og sýna ýmskonar lyfjagerð.

Varðveislumat:

Byggingarstíll: Norræn þjóðleg rómantik með jügendáhrifum.

Menningarsögulegt gildi: Fyrsta verk höfundar. Sterk tengsl við sögu verslunar og þjónustu á svæðinu.

Umhverfisgildi: Glæsilegt steinsteypuhús frá 2. áratug 20. aldar í miðbænum. Setur sterkan svip á umhverfið.

Upprunaleg gerð: Húsið er að mestu óbreytt.

Varðveislugildi: Húsið er friðað skv. lögum um húsafriðun nr. 104/2001 og tekur friðunin til ytra borðs, stigaganga að sunnan og innréttinga í apóteki.

Fyrsti eigandi Pétur Halldórsson
bóksali

Hönnun Gísli Halldórsson
arkitekt

Upphafleg notkun
Verslun

Upphafleg gerð

Tegund Steinsteypt
Klæðning Ómúrað
Þakgerð
Þakklæðning Steypt
Undirstöður

Útlit

Kjallari
Einlyft

Helstu breytingar

1965 Hækkun
1966 Hækkun

Hönnuðir breytinga

Gísli Halldórsson arkitekt
Gísli Halldórsson arkitekt

Saga

Fyrsta hús á lóðinni var reist árið 1820 og var nefnd *Nærkonuhúsið* eða *Jordemoderhúsið*, því þar bjó ljósmóðir bæjarins. Það hús var rífið 1876 og nýtt steinhús hlaðið úr holtagrjóti reist í staðinn. Það var tvílyft á kjallara með hellulögðu valmaþaki. Bókaverslun Sigfúsar Eymundssonar var rekin í húsinu frá 1920.

Steinhúsið var rífið árið 1960 og hafist var handa við að byggja sex hæða hús úr steinsteypu sem reis í áföngum á árunum 1961 - 1966.

Verslun Eymundssonar er enn starfrækt í húsinu. Efsta hæð hússins er inndregin með svölum. Jarðhæð er byggð út til suðurs og er verslunin í því rými.

Varðveislumat:

Byggingarstíll: Síðfúnkisstíll.

Menningarsögulegt gildi: Tengist verslunarsögu Reykjavíkur.

Umhverfisgildi: Lítið gildi. Framandi í götumyndinni.

Upprunaleg gerð: Húsið er að mestu óbreytt.

Varðveislugildi: Ekki er gerð tillaga að varðveislu þessa húss.

Fyrsti eigandi Sýslumaðurinn í Gullbringu og Kjósarsýslu

Hönnun Ókunnur

Upphafleg notkun
Íbúðarhús

Upphafleg gerð

Tegund	Timbur, stokkverk
Klæðning	Timbur
Þakgerð	Mænisþak
Þakklæðning	Timbur
Undirstöður	Hlaðnar úr grjóti

Útlit

Ris
Einlyft

Helstu breytingar

1833	bakarið sameinað
1862	Viðbygging
1906	Inngönguskúr
1932	Viðb. gluggabreyt.
1932	Útlitsbreyting
1932	Atv.húsn. innr.
1938	Viðbygging
1943	Viðbygging
1957	Gluggabr. ný klæð.
1957	Viðbygging
1958	Viðbygging

Hönnuðir breytinga

Einar Erlendsson	arkitekt
Einar Erlendsson	arkitekt
Einar Erlendsson	arkitekt
Sigurður Guðmundsson	arkitekt
Þór Sandholt	arkitekt
Sig. Pjeturss. Jón S.	arkitekt
Sig. Pjeturss. Jón S.	arkitekt
Sig. Pjeturss. Jón S.	arkitekt

Saga

Húsið er að stofni til frá 1805 og er því meðal elstu húsa í Reykjavík. Það var jafnan kallað *Svenska húsið* og mun það hafa komið af því að húsið var flutt hingað tilhöggvið frá Svíþjóð. Það var reist sem embættisbústaður fyrir sýslumanninn í Gullbringu- og Kjósarsýslu. Vestan við húsið var hið svonefnda *Bökunarhús*. Það byggði O.P.Chr. Möller kaupmaður og hafði fyrstur manna brauðbakstur fyrir almenning. Árni Thorsteinsson landfógeti eignaðist húsin árið 1861. Hann lét gera tvílyfta viðbyggingu við austurenda hússins árið 1862 og sama ár var byggt fjós á lóðinni. Húsið var fyrst brunavirt árið 1874 og kemur þá fram að geymsluhús var áfast við íbúðarhúsið. Geymsluhúsið má vera þakklæði frá 1844 eða jafnvel bökunarhúsið sem hefði þá bæði verið lengt og breikkað. Í virðingu frá 1906 hafa húsin verið sameinuð. Árið 1932 var komin skúr við austurgafli hússins og annar á milli aðalhússins og geymsluskúrsins. Inngangi inn í húsið var breytt svo og gluggum á framhlið. Árið 1943 voru veitingaskálar úr timbri og gleri byggðir við suðurhlíð aðalhússins og í krikanum milli skála og húss. Fjölskylda Árna Thorsteinssonar átti húsið fram til 1931 er KFUM eignast það. Árið 1932 var því breytt í kaffihús. Einlyftur skáli var byggður suður úr húsinu 1957 og 1958 var gluggum á neðri hæð breytt og húsið klætt utan með mósaikflísum. Þar var lengi til húsa þekktur veitingastaður, *Hressingarskálinn*. Árið 1985 voru enn gerðar á húsinu breytingar, gluggum breytt og kaffihús innréttað að nýju samkvæmt teikningum Valgerðar Matthíasdóttur arkitekts. Árið 1995 var samþykkt niðurrið á skúrnum frá 1931 (virtur 1932). Sjá einnig umfjöllun um Austurstræti 20b. Á baklód hússins er mjög fallegur skrudgarður sem fjölskylda Árna Thorsteinssonar ræktaði af mikilli kostgæfni.

Varðveislumat:

Byggingarstíll: Timburhús af dansk-íslenskri gerð.

Menningarsögulegt gildi: Tengist sögu upphafs byggðar á svæðinu. Embættisbústaður, þekkt veitingahús á 20. öld.

Umhverfisgildi: Húsið hefur mikið gildi fyrir götmyndina. Einn elsti garður í Reykjavík á baklód hússins.

Upprunaleg gerð: Húsið er talsvert breytt frá upphaflegri gerð.

Varðveislugildi: Húsið var friðað 1. janúar 1990 samkvæmt aldursákvæði 1. mgr. 36. gr. þjóðminjalaga nr. 88/1989. Það er friðað vegna aldurs skv. lögum um húsafriðun nr. 104/2001.

Fyrsti eigandi Ísleifur Einarsson
Dómari í Landsyfírrétti

Hönnun Ókunnur

Upphafleg notkun
Prestakóli, íbúðarhús

Upphafleg gerð

Tegund	bolhúsgerð
Klæðning	tjörguð borð
Þakgerð	Mænisþak
Þakklæðning	
Undirstöður	Hlaðnar

Útlit

Tvílyft

Helstu breytingar

1874	Inngönguskúr
1915	Gluggabreyting
1915	Útlitsbreyting
1915	Atv.húsn. innr.
1918	Kvistur
1918	Viðbygging
1921	Viðbygging
1926	Viðbygging
2007	Bruni

Hönnuðir breytinga

Finnur Thorlacius	arkitekt
Finnur Thorlacius	arkitekt
Finnur Thorlacius	arkitekt

Saga

Húsið er eitt elsta hús miðbæjar Reykjavíkur. Húsið reisti Ísleifur Einarsson, dómari í landsyfírrétti árið 1801 og fékk hann 250 ríkisdali í verðlaun úr konungssjóði fyrir bygginguna. Stuttu síðar bjó Trampe greifi, stiftamtmaður yfir Íslandi, í húsinu. Þegar Trampe keypti húsið var framkvæmd virðing á húsinu og því lýst. Trampe gerði miklar endurbætur á húsinu. Hann klæddi það allt og málaði að innan. Hann lét setja nýja eldstó í eldhúsið og þurfti 700 nýja múrsteina til verksins. Þessi eldstó leit aftur dagsins ljós um 1970 en hún hafði verið þiljuð af árið 1915. Hann lét einnig setja nýja klæðningu á þak og vesturgöfl, laga vatnsbretti, smíða gluggahlera og setja skrautlegan umbúnað á framdyr hússins. Vestan við húsið var lokaður garður, steinlagður. Þar voru hesthús, kamar og eldiviðarskúrar. Í þessu húsi var Trampe handtekinn af Jörundi hundadagakonungi árið 1809, sem sjálfur settist að í húsinu. Árin 1820 - 1871 var landsyfírréttur í húsinu og eftir það Prestaskólinn til ársins 1911. Frá 1915 hefur verið verslað í því, fyrst Haraldur Árnason og lét hann gera ýmsar breytingar á húsinu. Gluggar á framhlið voru stækkaðir og settur kvistur í gegnum húsið. Við austur- og vesturenda hússins voru byggðar útbyggingar, kallaðar skemmur, þar sem voru sýningargluggar verslunarinnar. Á árunum 1920 og 1925 voru byggðir skúrar til suðurs inn á lóðina. Húsið var lengi skreytt útskurði í eins konar drekastíl. Mikið hefur verið byggt við húsið en stærðir eru óbreyttar síðan 1926. Þrátt fyrir miklar ytri breytingar á húsinu þá hefur það ótvírætt varðveislugildi enda hefur það haldið að mestu sínu ytra formi, sem er mikilsvert. Húsið er einstakt í byggingarsögu borgarinnar og ber vitni um elstu byggingarlist Reykjavíkur. Í húsinu má sjá stærðir og hlutföll fyrstu timburhúsanna í Reykjavík og hefur það því mjög mikið varðveislugildi.

Varðveislumat:

Byggingarstíll: Timburhús af danskri gerð.

Menningarsögulegt gildi: Eitt elsta hús Reykjavíkur.

Umhverfisgildi: Húsið hefur mikið gildi fyrir götumyndina.

Upprunaleg gerð: Húsið er talsvert breytt frá upprunalegri gerð en heldur þó upprunalegri lögun sinni.

Varðveislugildi: **Húsið var friðað 1. janúar 1990 samkvæmt aldursákvæði 1. mgr. 36. gr. Þjóðminjalaga nr. 88/1989. Það er friðað vegna aldurs skv. lögum um húsafriðun nr. 104/2001**

Fyrsti eigandi P. C. Knudtson
kaupmaður

Hönnun Ókunnur

Upphafleg notkun
Íbúðarhús

Upphafleg gerð

Tegund	Timburgrind
Klæðning	Timbur
Þakgerð	
Þakklæðning	Timbur
Undirstöður	

Útlit

Einlyft

Helstu breytingar

1875	Viðbygging
1882	Hækkun
1980	Hækkun

Hönnuðir breytinga

Jóhannes S. Kjarval arkitekt

Saga

Húsið reisti P. C. Knudtson kaupmaður árið 1852. Um skeið bjó þar dómprófasturinn í Reykjavík, séra Ólafur Pálsson, og dró það þá nafn sitt af því, *Prófastshúsið*. Það var í upphafi einlyft. Árið 1871 keypti Sigfús Eymundsson ljósmyndari og bóksali húsið og bjó hann þar og rak ljósmyndastofu sína og bókaverslun. Húsið var stækkað og hækkað í áföngum á árunum 1875 - 1882 er það hafði að mestu fengið á sig núverandi mynd. Tvær geymslur voru virtar á lóðinni árið 1874, ein árið 1894 og sú þriðja árið 1929. Árið 1900 var virtur skúr á lóðinni. Um 1985 var húsinu breytt og fékk það þá núverand útlit.

Húsið var lengi kennt við Sigfús Eymundsson og kallað *Eymundssonhúsið*. Bókaverslun Eymundsson er enn rekin í Austurstræti. Síðan átti það Haraldur Árnason kaupmaður. Um tíma var þar matsala stúdenta "*Mensa Academica*". Þetta hús er líklega fyrsta húsið sem byggt var sem hornsneitt hús í Reykjavík. Þetta er einnig fyrsta lóðin í Reykjavík sem var seld.

Varðveislumat:

Byggingarstíll: Hornhús af dansk-íslenskri gerð.

Menningarsögulegt gildi: Tengist sögu ljósmyndunar og verslunar í borginni.

Umhverfisgildi: Hluti af umgjörð Lækjatorgs og mikilvægt sem hornhús. Kennileiti í miðborg Reykjavíkur.

Upprunaleg gerð: Húsinu hefur verið breytt mikið frá upphafi en hefur nú verið fært til eldra horfs.

Varðveislugildi: Lagt er til að húsið verði friðað skv. lögum um húsafriðun.
Eitt helsta kennileiti í miðbæ Reykjavíkur.

Fyrsti eigandi Baugur Group hf.

Hönnun Guðni Pálsson
arkitektUpphafleg notkun
Verslun og skrifstofur

Upphafleg gerð

Tegund
Klæðning
Þakgerð
Þakklæðning
Undirstöður

Steinsteyp

Útlit

Ris
Kjallari
Fjórlyft

Helstu breytingar

Hönnuðir breytinga

Saga

Þessi lóð tilheyrði áður Austurstræti 22b. Þar reis Nýja bíó árið 1920 og var það fyrsta hús sem byggt var sem kvikmyndahús á Íslandi. Höfundur þess var Finnur Thorlacius arkitekt. Á efri hæðinni var kaffihús en í kjallaranum veitingastaður Rosenbergs. Inngangur að húsinu var frá Austurstræti. Á árunum 1945 - 47 var reist viðbygging austan við húsið, við Lækjargötu og var þá kvikmyndasalurinn lengdur. Það hús var 5 hæða steinhús eftir Ágúst Steingrímsson, Hörð Bjarnason og Gunnlaug Pálsson. Bæði þessi hús brunnu árið 1998 og var núverandi hús reist á lóðinni árið 2000.

Varðveislumat:

Byggingarstíll: Nútíma byggingarlist.

Menningarsögulegt gildi: Húsið hefur lítið gildi.

Umhverfisgildi: Húsið hefur lítið gildi.

Upprunaleg gerð: Húsið er óbreytt.

Varðveislugildi: Ekki er gerð tillaga að varðveislu þessa húss.

Fyrsti eigandi Hið íslenska
bókmenntafélag

Hönnun Ormar Þór Guðmundsson,
Örnólfur Hall, arkitektar

Upphafleg notkun
Íbúðarhús, verslun

Upphafleg gerð

Tegund Steinsteyp
Klæðning
Þakgerð Mænisþak
Þakklæðning
Undirstöður

Útlit

Ris
Kjallari
Svalir
Fimmlyft
Kvistir
Útskot

Helstu breytingar**Hönnuðir breytinga****Saga**

Fyrsta hús á lóðinni var byggt árið 1852 og var það fyrsta tvílyfta íbúðarhúsið í Reykjavík. Húsið var flutt á Árbæjarsafn árið 1988 og endurbyggt þar. Það var opnað almenningi árið 1997. Núverandi hús var reist árið 1992.

Varðveislumat:

Byggingarstíll: Nútíma byggingarlist.

Menningarsögulegt gildi: Húsið hefur lítið gildi.

Umhverfisgildi: Húsið hefur lítið gildi.

Upprunaleg gerð: Húsið er óbreytt.

Varðveislugildi: Ekki er gerð tillaga að varðveislu þessa húss.

Fyrsti eigandi Magnús Th. S. Blöndahl
forsmiður

Hönnun Magnús Th. S. Blöndahl
forsmiður

Upphafleg notkun
Íbúðar- og atvinnuhúsnæði

Upphafleg gerð

Tegund Timbur, bindingur
Klæðning Bárújárn
Þakgerð Mænisþak
Þakklæðning Bárújárn
Undirstöður

Útlit

Tvílyft
Ris
Port
Kvistir
Svalir
Útskot
Kjallari

Helstu breytingar

1915 Kvistur
1918 Kvistur

Hönnuðir breytinga**Saga**

Magnús Th. S. Blöndahl var mikilvirkur forsmiður og byggði mörg hús í Reykjavík. Húsið er talið höfundarverk hans. Hann keypti hús sem áður stóð á lóðinni ásamt Guðmundi og Guðjóni Gamalielssonum. Eldra húsið var byggt árið 1865 af Jóni Þorkelssyni Latinuskólakennara. Síðar bjuggu þar Helgi Hálfðánarson prestaskólakennari og Eggert Briem sýslumaður. Magnús keypti síðan alla lóðina af þeim Guðjóni og Guðmundi um 1907. Árið 1910 seldi hann Guðmundi Gamalielssyni Lækjargötu 6a. Hann verslaði með bækur í kjallaranum og var bókbandsverkstæði í viðbyggingu við vesturhlið hússins. Árið 1915 bætti Guðmundur einum kvisti á vesturhliðina og 1918 lét hann byggja þrjá kvisti á austurhlið hússins.

Lækjargata 6a og 6b er í raun tvö sambyggð hús. Þegar húsið var byggt hefur það eflaust verið ætluð manna að meðfram Lækjargötu yrði röð ámóta hárra húsa. Áhrifa jügendstíls gætir í gluggagerð hússins sem þótti nýstárleg á þeim tíma. Lækjargata 6a og 6b var eitt stærsta og reisulegasta húsið í Reykjavík þegar það var nýbyggt. Húsið hefur bæði skipulags- og byggingarsögulegt gildi, auk þess sem það brúar á eðlilegan máta stærðarmun hússins að Lækjargötu 4 og minni húsa við Skólaláru.

Varðveislumat:

Byggingarstíll: Bárújárnssveitser með jügendáhrifum.

Menningarsögulegt gildi: Skipulags- og byggingarsögulegt gildi vegna nýstárlegs byggingarlags borgarhúsa.

Umhverfisgildi: Húsið hefur mikið gildi fyrir götumynd Lækjargötu. Hluti af þegar mótuðu umhverfi.

Upprunaleg gerð: Ytra byrði hússins er lítið breytt frá upphaflegri gerð, nema kvistir (1918).

Varðveislugildi: Lagt er til að húsin nr. 6a og 6b njóti verndar í dökkgulum flokki, sem mikilvægur hluti götummyndar Lækjargötu að vestanverðu. Allar breytingar á húsunum eru háðar lögum um húsafriðun nr. 104/2001 vegna aldurs.

Fyrsti eigandi Magnús Th. S. Blöndahl
forsmiður

Hönnun Magnús Th. S. Blöndahl
forsmiður

Upphafleg notkun
Íbúðarhús

Upphafleg gerð	Útlit	Helstu breytingar	Hönnuðir breytinga
Tegund	Timbur, bindingur	Tvílyft	1907 Eldra hús rífið
Klæðning	Bárujárn	Ris	1916 Kvistur
Þakgerð	Mænisþak	Port	1916 Svalir
Þakklæðning	Bárujárn	Útskot	1916 Endurbætur
Undirstöður			1928 Viðbygging
			1929 Gluggabreyting
			1945 Gluggabreyting
			1969 Gluggabreyting

Saga

Lækjargata 6a og 6b er tvískipt en þó reist sem eitt hús. Þegar húsið var byggt hefur það eflaust verið ætlun manna að meðfram Lækjargötu yrði röð ámóta hárra húsa. Áhrifa jügendstíls gætir í gluggagerð hússins sem þótti nýstárleg á þeim tíma.

Í húsinu voru lengi verslanir og íbúðir. Syðri hluta þess hefur verið breytt á þann veg að gólf á fyrstu hæð var hækkað og gluggar í kjallara voru stækkaðir.

Lækjargata 6b var eitt stærsta og reisulegasta húsið í Reykjavík þegar það var nýbyggt. Húsið hefur bæði byggingarsögulegt gildi og skipulagslegt, auk þess sem það brúar á eðlilegan hátt stærðarmun hússins að Lækjargötu 4 og minni húsa við Skólalbrú.

Varðveislumat:

Byggingarstíll: Bárujárnssveitser með jügendáhrifum.

Menningarsögulegt gildi: Skipulags- og byggingarsögulegt gildi vegna nýstárlegs byggingarlags borgarhúsa.

Umhverfisgildi: Húsið hefur mikið gildi fyrir götumynd Lækjargötu. Hluti af þegar mótuðu umhverfi.

Upprunaleg gerð: Ytra byrði hússins er lítið breytt frá upphaflegri gerð, nema kvistir sem lýta það.

Varðveislugildi: Lagt er til að húsin nr. 6a og 6b njóti verndar í dökkgulum flokki, sem mikilvægur hluti götummyndar Lækjargötu að vestanverðu. Allar breytingar á húsunum eru háðar lögum um húsafriðun nr. 104/2001 vegna aldurs.

Fyrsti eigandi Jónas Jónassen læknir	Hönnun Ókunnur	Upphafleg notkun Íbúðarhús
--	-----------------------	--------------------------------------

Upphafleg gerð	Útlit	Helstu breytingar	Hönnuðir breytinga
Tegund	Timbur, bindingur	Einlyft	
Klæðning	Timbur	Kvistir	
Þakgerð	Mænisþak		
Þakklæðning	Hellur		
Undirstöður			
		1870 Viðbygging	
		1883 Ný klæðning	
		1917 Ný klæðning	
		1917 Inngönguskúr	
		1940 Gluggabreyting	Þorlákur Ófeigsson
		1955 Útlitsbreyting	Bárður Daníelsson arkitekt
		1996 Viðbygging	Guðni Pálsson arkitekt

Saga

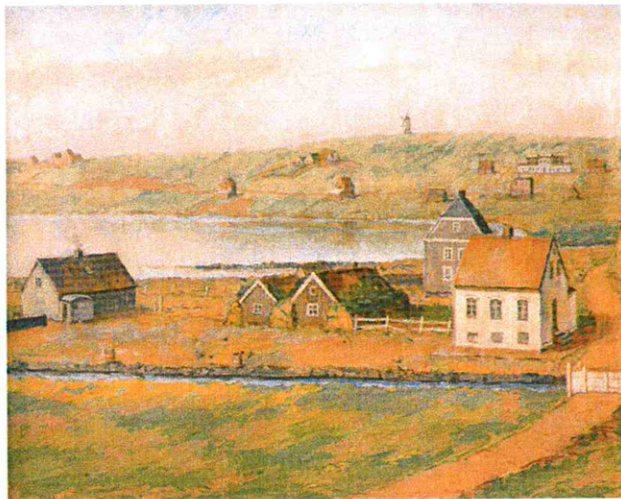
Húsið byggði Jónas Jónassen læknir, síðar landlæknir árið 1870. Ýmsar nýjungar voru í gerð hússins. Stór kvistur var í gegnum húsið og óvenju hátt til lofts. Húsið var því fremur stórt. Einnig var það nýmæli að inngangur var á gafli hússins. Herbergjaskipan var því ekki lengur samhverf um inngang á framhlið eins og áður hafði tíðkast í timburhúsum. Á þessum árum hafði sveitserstíllinn haldið innreið sína í Noregi og ber þetta hús með sér ýmis einkenni þess stíls í húsagerðarlist. Þetta mun því vera elsta hús á landinu sem ber einkenni sveitserstíls, þó ekki sé hægt að kalla það hreint sveitserhús. Árið 1883 var búið að klæða austurhlið og suðurgafli með skífuklæðningu. Þegar húsið var virt árið 1917 var það járnklætt á allar hliðar og með helluþaki. Við vesturhliðina var inngönguskúr. Vestar á lóðinni var skúr hólfaður í hesthús, hænsahús og heygeymslur. Árið 1937 var búið að breyta hesthúsinu í fundar- og skemmtisal. Inngönguskúrin var rifinn árið 1946. Árið 1996 voru skúrar vestan við húsið rifnir og ný viðbygging reist á sama stað.

Varðveislumat:	
Byggingarstíll:	Timburhús, blanda af dansk-íslenskri gerð og sveitserstíl.
Menningarsögulegt gildi:	Eitt af fyrstu húsum sem reist er með stórum kvisti í gegnum húsið. Íbúðarhús landlæknis.
Umhverfisgildi:	Húsið hefur mikið gildi fyrir götumynd Lækjargötu og Skólalárúar.
Upprunaleg gerð:	Húsið er talsvert breytt.
Varðveislugildi:	Lagt er til að húsið verði friðað samkvæmt lögum um húsafriðun nr. 104/2001. Húsið myndar ásamt Lækjargötu 10 umgjörð um Skólalárú gagnvart Lækjargötu. Mikilvægt hús vegna aldurs síns og samhengis við hús við Skólalárú og Dómkirkju.

Fyrsti eigandi Þorsteinn Tómasson
járnsmiður

Hönnuður Jónas og Magnús Guð-
brandssynir, steinsmiðir

Upphafleg notkun
Íbúðarhús

Upphafleg gerð

Tegund	Hlaðið úr steini
Klæðning	Kalksléttað
Þakgerð	Mænisþak
Þakklæðning	Hellur
Undirstöður	Hlaðnar úr grjóti

Útlit

Einlyft
Kjallari
Ris

Helstu breytingar

1884	Viðbygging
1904	Kvistur

Hönnuðir breytinga

Saga

Þetta er eitt elsta íbúðarhús úr hlöðnu grágrýti í borginni. Grjótið var fengið úr Skólavörðuholti, en kalkið til bindingar úr Esjunni. Húsið var síðar lengt til suðurs og kvistir gerðir árið 1904. Fjölskylda Þorsteins Tómassonar bjó í húsinu fram yfir 1980. Nokkur fyrirtæki sem enn eru starfandi hófu rekstur í þessu húsi. Má nefna meðal annars *Ísafoldarprentsmiðju*, *Breiðfjörðsblikksmiðju* og *Sindra*.

Lækjargata 10 hefur haldið því sem næst upprunalegu útliti sínu. Það er eitt örfárra húsa frá seinustu öld, byggt af íslenskum steinsmiðum, sem enn standa. Húsið er mikilvægur hluti af götmynd Lækjargötu og Skólalárúar.

Varðveislumat:

Byggingarlist: Steinhús.

Menningarsögulegt gildi: Eitt elsta íbúðarhús úr hlöðnu grágrýti í Reykjavík.

Umhverfisgildi: Húsið hefur mikið gildi fyrir umhverfið.

Upprunaleg gerð: Húsið er að mestu óbreytt.

Varðveislugildi: Húsið var friðað árið 1991 skv. Þjóðminjalögum frá 1989. Það er friðað skv. lögum um húsafriðun nr. 104/2001. Húsið myndar ásamt Lækjargötu 8 umgjörð Skólalárúar og Dómkirkju.

Fyrsti eigandi Almennar Tryggingar

Hönnun Gísli Halldórsson
arkitektUpphafleg notkun
Atvinnuhúsnæði

Upphafleg gerð

Tegund	Steinsteyp
Klæðning	
Þakgerð	Flatt þak
Þakklæðning	Bárujárn
Undirstöður	

Útlit

Ris
Kjallari

Helstu breytingar

1976 Bruni

Hönnuðir breytinga

Saga

Um miðja 19. öldina voru lóðirnar Pósthússtræti 9 og 11 ein og sama lóðin. Fyrsta hús á lóðinni var reist árið 1847 af Hallgrími Scheving yfirkennara við Latínuskólann. Óli P. Finsen hafði póstafréiðslu í húsinu frá 1872 og dregur gatan nafn sitt af því. Húsið var flutt í Skerjafjörð árið 1928 og síðan þaðan að Brúnavegi 8.

Þegar Hótel Borg var byggt 1928 var lóðinni skipt upp og nyrsti hluti hennar varð sérstök lóð, Pósthússtræti 9. Þá stóð þar einlyft hús með flötu þaki. Þar var verslunin *Nora Magasin* í mörg ár. Það var rífið 1958 og byggt í skarðið milli hótelsins og apóteksins sex hæða hús. Þegar Hótel Borg var byggt var það gert að skilyrði að byggja ætti á lóðinni í samræmi við húsin beggja vegna. Ekki var farið eftir þessu skilyrði árið 1958.

Húsið var í byggingu frá 1958-1960. Almennar Tryggingar byggðu húsið og höfðu skrifstofur sínar í húsinu. Á meðan húsið var í byggingu tryggði Reykjavíkurborg sér þrjár efstu hæðirnar til leigu í 10 ár og hafði þar skrifstofur. AT seldu Reykjavíkurborg húsið 1981. Borgarsjóður seldi síðan húsið Tómasi A. Tómassyni á árunum 1995 - 96, eiganda Hótel Borgar, sem hóf hótélrekstur í húsinu árið 1997.

Varðveislumat:

Byggingarstíll: Síðfúnkisstíll.

Menningarsögulegt gildi: Húsið hefur lító gildi.

Umhverfisgildi: Framandi í götumynd, milli friðaðra húsa frá fyrri hluta 20. aldar.

Upprunaleg gerð: Húsið er að mestu óbreytt.

Varðveislugildi: Ekki er gerð tillaga að varðveislu þessa húss.

Fyrsti eigandi Jóhannes Jósefsson
glímukappi

Hönnun Guðjón Samúelsson
arkitekt

Upphafleg notkun
Hótel

Upphafleg gerð

Tegund Steinsteyp
Klæðning sementsléttad
Þakgerð
Þakklæðning Hellur
Undirstöður

Útlit

Fimmlyft
Kjallari
Ris
Inng.skúr
Turn
Kvistir

Helstu breytingar

1930 Viðbygging
1960 Kvistur
1992 Endurgerð uppr.l.

Hönnuðir breytinga

Guðjón Samúelsson arkitekt
Hörður Bjarnason arkitekt
Páll Hjaltason arkitekt
Ingibjörg Pálmadóttir hönn.

Saga

Bygging Hótel Borgar hófst árið 1928 og lauk 1930. Jóhannes Jósefsson reisti hótelið með óbeinum stuðningi ríkisins því þörf var á nýttu gistihúsi fyrir Alþingishátíðina árið 1930. Ríkið átti ekki fê fyrir byggingunni en Jóhannes bauðst til að reisa gistihúsið ef hann ætti vísan velvilja og óbeinan stuðning ríkisins og Reykjavíkurbæjar.

Húsið var fyrst virt árið 1930 og er þá fullgert og hefur verið eitt helsta hótél, samkomu- og veitingahús borgarinnar síðan. Þar er hinn svonefndi Gyllti salur, mjög skrautlega málaður og tveir minni salir. Myndir á veggjum og í lofti málaði Ágúst Lárusson málari í samræmi við hönnun Guðjóns á salnum. Við byggingu á hótelinu tóku Jóhannes og Guðjón mið af góðum hótélum eins og þau gerðust þá í Evrópu. Byggingarstíl hússins er norræn nýklssík. Jóhannes fékk leyfi til að hækka turninn árið 1930.

Húsinu hefur verið lítið breytt að utan í tímans rás. Árið 1960 voru settir á það kvistir. Árin 1992 - 1993 voru gerðar endurbætur á hótelinu að innan til samræmis við upphaflega gerð. Árið 2001 var sótt um leyfi til að setja mansardþak á húsið og gera aðra kvistaröð fyrir ofan núverandi kvisti á austurhlið og setja þak á turn.

Varðveislumat:

Byggingarstíll: Nýklassík í steinsteypu.

Menningarsögulegt gildi: Fyrsta nútíma hótelið í Reykjavík. Það var reist í tilefni Alþingishátíðarinnar 1930.

Umhverfisgildi: Húsið myndar mikilvæga heild með Austurstræti 14 og 16 og Pósthússtræti 3 og 5.

Upprunaleg gerð: Ytra byrði byggingarinnar er lítið breytt frá upprunalegri gerð.

Varðveislugildi: Lagt er til að húsið verði friðað samkvæmt lögum um húsafriðun nr. 104/2001

Fyrsti eigandi Ókunnur**Hönnun** Guðmunudur Kr. Guðmundss.
Ólafur Sigurðsson, arkit.**Upphafleg notkun**
Verslun, skrifstofa, íbúðarhús**Upphafleg gerð**

Tegund Steinsteyp
Klæðning
Þakgerð
Þakklæðning
Undirstöður

Útlit

Þrílyft
 Ris
 Kjallari
 Svalir

Helstu breytingar**Hönnuðir breytinga****Saga**

Fyrst var byggt á lóðinni árið 1800 og var það torfbær. Símon Hansen lét rífa bæinn og reisti timburhús á lóðinni um 1823. Árið 1888 lét Kolbeinn Þorleifsson reisa húsið Pósthússtræti 13. Búið var í eldra húsinu fram yfir 1950 en árið 1960 gaf þáverandi eigandi Reykjavíkurborg það og var húsið flutt á Árbæjarsafn sama ár. Húsið sem Kolbeinn Þorleifsson byggði var rífið árið 1978.

Lóðinni hefur aldrei verið skipt heldur hefur hún verið talin ein lóð, Pósthússtræti 13-15. Núverandi hús var reist árið 1983 og er þrí- og fjórlyft steinhús með hárri rishæð.

Varðveislumat:**Byggingarstíll:** Síðfúnkisstíll.**Menningarsögulegt gildi:** Húsið hefur lítið gildi.**Umhverfisgildi:** Húsið hefur lítið gildi.**Upprunaleg gerð:** Húsið er að mestu óbreytt**Varðveislugildi:** Ekki er gerð tillaga að varðveislu þessa húss.

Fyrsti eigandi Dr. Jónas Jónassen
landlæknir

Hönnun Einar Erlendsson
húsameistari

Upphafleg notkun
Íbúðarhús

Upphafleg gerð	Útlit	Helstu breytingar	Hönnuðir breytinga
Tegund	Timbur, bindingur	Einlyft	1917 Endurbætur
Klæðning	Bárujárn	Ris	1926 Kvistur
Þakgerð	Mænisþak	Kjallari	
Þakklæðning	Bárujárn	Port	
Undirstöður		Útskot	
		Inng.skúr	
		Svalir	

Saga

Húsið var reist á suðurhluta lóðarinnar Pósthússtræti 13-15, en árið 1921 var heiti hússins breytt í Skólabrú 1. Húsið byggði Jónas Jónassen, þá landlæknir fyrir dóttur sína Soffiu Claessen.

Húsið teiknaði Einar Erlendsson húsameistari og er það í sveitserstíl. Útskot eru á suðvesturhorni og suðurhlið. Suðaustur- og norðvesturhorn eru sneidd. Húsinu hefur verið lítillega breytt í gegnum tíðina, en þær breytingar hafa verið í samræmi við gerð hússins. Lengi voru læknastofur í húsinu og má þar nefna Kristján Sveinsson augnlækni. Í húsinu hefur undanfarin ár verið veitingastaður.

Húsið er hluti af umhverfi Dómkirkjunnar og tengist húsum við Skólabrú og Kirkjutorg.

Varðveislumat:

Byggingarstíll: Fallegt og íburðarmikið sveitserhús.

Menningarsögulegt gildi: Húsin Skólabrú 1 og 2 eru góð dæmi um borgarhús á fyrstu áratugum 20. aldar.

Umhverfisgildi: Hluti af mikilvægri heild í götummynd Skólabrúar og umhverfi dómkirkjunnar.

Upprunaleg gerð: Lítið breytt frá upprunalegri gerð.

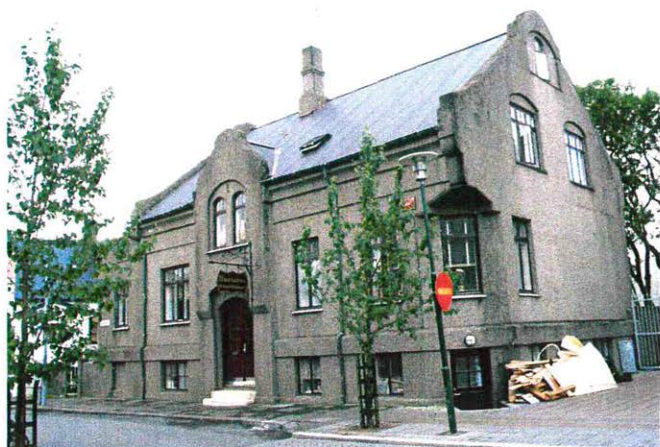
Varðveislugildi: **Húsið er hluti af götummynd Skólabrúar og nágrenni Dómkirkjunnar. Fallegt höfundarverk Einars Erlendssonar.**

Lagt er til að húsið verði friðað skv. lögum um húsafriðun nr. 104/2001.

Fyrsti eigandi Ólafur Þorsteinsson
læknir

Hönnuður Rögnvaldur Ólafsson
arkitekt

Upphafleg notkun
Íbúðarhús

Upphafleg gerð

Tegund Steinsteypu
Klæðning Múrslétt
Þakgerð Mænisþak
Þakklæðning Bárújárn
Undirstöður

Útlit

Einlyft
Port
Ris
Kvistir
Kjallari
Inng.skúr
Svalir

Helstu breytingar

1933 Ný klæðning

Hönnuðir breytinga

Saga

Húsið var reist á vesturhluta lóðarinnar Lækjargötu 10 af Ólafi Þorsteinssyni lækni, en hann var sonur Þorsteins Tómassonar sem byggði Lækjargötu 10. Hann bjó í húsinu ásamt fjölskyldu sinni og hafði þar lækna- og tannlæknastofu. Synir hans tveir höfðu þar síðar lækna- og tannlæknastofur.

Húsið, sem er teiknað af Rögnvaldi Ólafssyni arkitekt, er eitt af fyrstu steinsteypu íbúðarhúsum í Reykjavík. Í gerð hússins gætir jógendstíls sem og þjóðlegar rómantíkur sem algeng var í Danmörku í byrjun aldarinnar. Húsið er eitt fyrsta dæmi um íbúðarhús með sveigðum gafflbrúnum sem ná upp fyrir þakið. Þessi stíll átti rætur sínar rekja til danskra nýbarokkhúsa. Hér hefur höfundur leitast við að brjóta úr hefðbundinni húsagerð timburhúsanna og móta sjálfstæðan stíl fyrir steinsteypu hús.

Húsið var í fyrstu ljósmálað en árið 1933 var settur á það hrafntinnumulningur sem var þá kominn í tísku. Alþingi keypti húsið árið 1984 og þar var skjalasafn þess til húsa til ársins 2000. Í dag (2003) er þar rekið gistihús. Húsið er hluti af umhverfi Dómkirkjunnar og tengist húsum við Skólabrú og Kirkjutorg.

Varðveislumat:

Byggingarlist: Nýbarokk / jógend í steinsteypu.

Menningarsögulegt gildi: Brautryðjendaverk í hönnun steinsteypuhúsa eftir Rögnvald Ólafsson.

Umhverfisgildi: Hluti af mikilvægri heild í umhverfi dómkirkjunnar, Skólabrúar og Kirkjutorgs.

Upprunaleg gerð: Hefur haldið upprunalegri gerð, hrafntinnusteining hefur unnið sér hefð.

Varðveislugildi: Lagt er til að húsið verði friðað skv. lögum um húsafriðun nr. 104/2001.

Heimildaskrá

Óprentaðar heimildir:

Árbæjarsafn (Ábs):

Byggðar lóðir í Reykjavík.
Húsaskrá Reykjavíkur.
Kortasafn.

Borgarskjalasafn (BsR):

Aðf. 723-724. Brunatrygging húsa 1874-1895.
Aðf. 734-748. Brunabótavirðingar.
Aðf. 751-757. Brunatrygging húsa 1896-1943.
Aðf. 3374. Götunöfn og húsanúmer 1914-1960.
Skjöl byggingarfulltrúa. (B) fyrir Austurstræti, Lækjargötu, Skólalbrú og Pósthússtræti.

Byggingarfulltrúi Reykjavíkur (Byggf.í Rvk.):

Innlagðar teikningar.

Prentaðar heimildir:

Aðalskipulag Reykjavíkur 1962-83. Reykjavík 1966.

Aðalskipulag Reykjavíkur 1984-2004. Unnið af Borgarskipulagi Reykjavíkur.

Reykjavík 1988.

Byggingareglugerðir og lög 1839, 1844, 1894, 1903, 1904, 1915, 1924, 1964.

Guðjón Friðriksson: *Saga Reykjavíkur 1870 – 1940. Bærin vaknar.* Fyrri og síðara bindi. Reykjavík 1991 og 1994.

Guðmundur Karlsson: *Í björtu báli.* Reykjavík 1963.

Guðný Gerður Gunnarsdóttir og Hjörleifur Stefánsson: *Kvosin. Byggingarsaga miðbæjar Reykjavíkur.* Reykjavík 1987.

Jón Helgason: *Reykjavík. Ættir og myndir úr sögu bæjarins 1786-1936.* Reykjavík 1937.

Jón Helgason: *Þeir sem settu svip á bæinn. Endurminningar frá Reykjavík uppvaxtarára minna.* Reykjavík 1954.

Klemens Jónsson: *Saga Reykjavíkur I og II.* Reykjavík 1929.

Knud Zimsen: *Úr bæ í borg. Nokkrar endurminningar Knud Zimsen fyrrverandi borgarstjóra um þróun Reykjavíkur.* Lúðvík Kristjánsson. Reykjavík 1952.

Leiðsögn um íslenska byggingarlist. Ritstjórn: Dennis Jóhannesson, Albína Thordarson, Málfríður Kristjánsdóttir og Sigríður Ólafsdóttir. Reykjavík 2000.

Páll Línadal: *Reykjavík. Sögustaður við Sund. Saga og sérkenni höfuðborgarinnar í máli og myndum, 1.-3. bindi.* Reykjavík 1988.

Trausti Valsson: *Reykjavík. Vaxtarbroddur. Þróun höfuðborgar.* Reykjavík 1986.

Þórbergur Þórðarson: *Frásagnir.* Reykjavík 1972.

Myndir:

Mynd á forsíðu: Lækjargata 2. SEy 406. Myndin tekin að því er virðist 1882 af Sigfúsi Eymundssyni. Þjóðminjasafn.

Bls. 11. Kort af svæðinu frá 1902 og 2003. <http://borgarvefsja.is/website/bvs/>

Bls. 19. **Austurstræti 22**. SEy 377. Myndin tekin um 1880 af Sigfúsi Eymundssyni. Þjóðminjasafn.

Bls. 20. **Lækjargata 2**. SEy 406. Myndin tekin um 1882 af Sigfúsi Eymundssyni. Þjóðminjasafn.

Bls. 25. *Skólabrú um 1872*. Jón Helgason, Árbæjarsafn.

Bls. 26. Lækjargata 10. Brynjólfur Þórðarson 1921. Ímynd. *Reykjavík. Sögustaður við Sund*, 2. bindi, bls. 159. Reykjavík 1987.